

КЪМ РАЗДЯЛА С ИЛЮЗИИТЕ ВЪВ ФИЛОСОФИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНАТА СИГУРНОСТ

Проф. д.н. Вихрен Бузов
ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“
v.bouzov@gmail.com

TO ABANDONMENT OF ILLUSIONS IN THE PHILOSOPHY OF INTERNATIONAL SECURITY

Prof.DSc Vihren Bouzov
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, v.bouzov@gmail.com

Summary

The achievements of Prof. Vassil Prodanov in the philosophy of international security are analyzed in the paper. He formulates some convincing arguments leading to rejection of the neoliberal myths about the global democracy, ‘humanitarian’ interventions and the West as a defender of liberty, about the new international order in the unipolar world and the ideology of multiculturalism. His criticism carries an objective view of the present-day world and provides inspirations for future researches beyond ideological delusions.

Key words: philosophy of international security, rejection of neoliberal illusions

В този доклад по прекрасен юбилеен повод бих искал да разгледам едно много важно измерение на значимост на постиженията на чл.кор. проф.дфн Васил Проданов като социален изследовател – критиката на илюзиите във философията на международните отношения и международната сигурност. Те най-общо са свързани с доминацията на неолибералната идеология и нейните митове – за отмирането на националната държава и глобалната победа на демокрацията, която подлежи на „износ“ с желязната ръка на „международната общност“ чрез „оправдани войни“ в еднополусния свят, за установяването на нов международен ред на основата на трансатлантическите ценности, за Запада като стожер на свободата и справедливостта, за свободните медии като инструмент на демокрацията, за мултикултурализма като съществуване на културите като обособени светове, борбата на „международната общност“ с глобалния тероризъм и редица други. Тези идеи трябваше да се превърнат в безвъпросни основания на установения след 1989 г. еднополусен свят и постепенно бяха наложени сред социалните изследователи като се загнездиха в техните дискусии чрез щедро финансиране от заинтересувани корпоративни агенти, манипулативен натиск и откровени лъжи. Бе

създаден истински „новоговор“ за тяхното изразяване в международни документи, медийните манипулации, политическите документи. Целта беше да се превърнат в част от господстващата идеология и да отклонят вниманието на хората от реалната картина на повсеместна експанзия на богатите за овладяване ресурсите на развиващите се страни, налагане „правото на силния“ и задълбочаващи се неравенства, които лишават от социална перспектива по-голяма част от човечеството за сметка на обогатяването на един престъпен елит. Действителната картина трябва да бъде прикрита.

Този лишен от идеологически предубеждения новаторски подход на нашия юбиляр се проявява още в позицията му по дефинирането на понятието за сигурност. Преди да я анализираме трябва да отбележим, че той има определени заслуги като цяло за ангажирането на българската философска общност с проблемите на сигурността като основен мотор на XXV Варненска философска школа „Философия на сигурността в несигурен свят“ през 2008 г.¹ В същата година той се включи и в организирана от ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“ и НВУ „В. Левски“ международна конференция „Политика и национална сигурност“, подкрепена финансово от Службата за публична дипломация на НАТО. Там представи доклад „Философските дилеми на сигурността“², в който е проведен задълбочен философски анализ на същността на това интердисциплинарно понятие. Той специално отбелязва, че самото понятие „сигурност“ е белязано от напрежението „стабилност-промяна“ – сигурността характеризира някакво стабилно състояние, а промяната носи рискове, но само чрез промени може да се изгради стабилна система за сигурност. В дискусиите и томчето от този форум и някои следващи публикации открих и започнах да следя неговите сериозно промислени позиции по всички тези проблеми и търсенето на решения.

Чл.кор.проф. Васил Проданов основателно посочва, че понятието за сигурност се променя в различните епохи и можем да различим традиционно, модерно и постмодерно негово разбиране. Традиционното „пред-модерно“ понятие набляга на стабилността, непроменимостта, инвариантността³. В модернистката визия националната държава има суверенитет върху определена територия и се грижи за сигурността. Глобализацията

¹ Prodanov, Vassil, 2008, The Concept of Security – In: Petrov, V.(ed.), The Philosophy of Security in an Insecure World, Proceedings of XXV Varna International Philosophical School, BAS, pp.11-21;

² Проданов,В., 2008, Философските дилеми на сигурността – В: Сб. „Политика и национална сигурност“, Доклади от научна конференция, НВУ „В. Левски“ и ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, с. 77-85;

³ Prodanov, Vassil, 2008, The Concept of Security, pp.13-14;

заличава различията между външни и вътрешни заплахи. Появяват се нови и нетрадиционни такива, които не са породени от конфликти между страните, а имат предимно невоенен характер. Понятието за сигурност разширява своето съдържание и обхваща множество дейности – от екологията до трансграничната престъпност, нелегалната миграция и етническите отношения⁴. Промените в съдържанието на понятието за сигурност ознаменуват и промени в значимостта на ценностите – ако модерността изтласква на преден план националната независимост, суверенитет и интегритет, то глобализацията в резултат на неолибералната глобалната хегемония извежда човешките права, транснационалните ценности на демокрацията и пазарната икономика. Същевременно употребата на сила изисква в по-голяма степен глобална легитимация, а не национална или локална такава. Не можем да не се съгласим, че конструктивизмът на Копенхагенската школа предлага най-добри възможности за разкриване на процесите на пораждаване на заплахи за сигурността, както и, че „има тенденция на ерозия в значението на големите наративи в разбирането на сигурността и в същото време преход към нов по-малко сигурен свят“, както и че понятието за сигурност става „ключова предпоставка за всяка социална институция и дейност“⁵.

В забележителната си книга „Глобалните промени и съдбата на България“⁶ той разкрива деградацията на демокрацията и социалните устои на обществото в условията на периферен капитализъм и задълбочаващо се неравенство, на зависими отвън политики – „лилипути“ и непредставителни за интересите на гражданите политически структури. Мисля, че има пряка връзка между направените в нея изводи и тези в работите му върху българския преход⁷ и в „Гражданското общество и глобалния капитализъм“⁸. Глобализацията и интернационализацията на капитала са неразривно свързани с процеси на партикуларизация и локализация. Неравенството е анализирано в глобален план чрез теорията за световните системи на И. Уолърстийн, но не са подминати и неговите проекции в регионален и национален план. Анализът на глобалните трансформации е

⁴ Prodanov, Vassil, 2008, The Concept of Security, p. 17;

⁵ Prodanov, Vassil, 2008, The Concept of Security, p. 19-20;

⁶ Проданов, В., 1999, Глобалните промени и съдбата на България, ИК «Хр. Ботев»;

⁷ Проданов, В., 2009, Теоретично въведение към българския преход – В: Проданов, В., А. Тодоров, Й. Аврамов, В. Иванова, Българският парламент и преходът, Сиела, с.7-89;

⁸ Проданов, В., 2003, Гражданското общество и глобалният капитализъм, Издателство „Христо Ботев“;

далеч от ортодоксията на „Вашингтонския консенсус“, който ги разглежда като тържество на демокрацията и плурализма, пазарната икономика и властта на закона. Проданов смята неолибералния модел на глобализацията, наложил се в Западния свят и в неговата периферия за основен източник на всички социални, политически и икономически беди и противоречия. Неговите анализи са много по-дълбоки и аргументирани от розовата картина в книги на крайните глобалисти като Д. Хелд⁹ и Френсис Фукуяма¹⁰, които говорят за глобална демокрация като окончателно налагане на западните ценности. Днес социалните изследвания нямат нужда от подобен тип посредствена идеология и нашият разтърсен от кризи свят трябва да се разглежда чрез материалистическия обективен подход, както го прави Васил Проданов.

Нашият и другите народи на Източна Европа очакваха след превратите от края на 80-те изведнъж да влязат в семейството на народите от „златния милиард“ и да се ползват от всички техни привилегии в усвояването на световните ресурси, завоювани вследствие столетия развит капитализъм и колониално владичество. Да създадат демократично общество, в което гражданите избират своите управници и осъществяват ефективен контрол върху тях. Да изградят държава, която работи за техните интереси и участва равноправно в международното икономическо съревнование. Всички тези очаквания бяха разбити за по-малко от три десетилетия преход, който се оказа най-големия провал в националната ни история, в сравнение дори с националните катастрофи вследствие на войни¹¹.

Особен интерес за мен представляваше анализът на перспективите за трансформация на националната държава в глобалната епоха. Тезата за нейното „отмиране“ и установяването на една глобална демокрация е идеологична, но истината е, че много слаби държави несъмнено са заплашени от катастрофален провал. Сред тях се нарежда и нашата страна като последица от деиндустриализацията, от разпада на социалните взаимовръзки и основите на социалния, културния и икономическия живот. Противно на идеологическата мантра за „края на държавата“ силните държави продължават да разпалват войни и да налагат системно своята воля навсякъде по света.

⁹ Held, D., 2010, *Cosmopolitanism: Ideals and Realities*, Wiley;

¹⁰ Fukuyama, Fr., 1992, *The End of History and the Last Man*, Free Press; Fukuyama, Fr., 2014, *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*, Farrar, Straus and Giroux;

¹¹ Проданов, В., 2009, *Теоретично въведение към българския преход*;

Същевременно и в ЕС продължават да командват именно могъщите държави и преди всичко Германия, която сега се опитва да наложи квоти за приемане на нелегалните мигранти, за да закрепи положението на нашия регион като „санитарен кордон“ на Европа. Военните технологии, развивани от държавите продължават да бъдат основен двигател на научно-техническия прогрес. Транснационалните държави действат като закрилници на интересите на глобалния капитал навсякъде по света, а политиците – като негови пълномощници.

Не мога да се въздържа да не отбележа, че още в 2006 г. в своя статия В. Проданов характеризира ЕС като „територия на разлома“ в смисъла на Хънтингтън¹², а в следващото десетилетие този разлом непрекъснато се разтваря. Милиони нелегални мигранти от всички бедни и разрушени точки на света се стремят към него. А европейските лидери, които винаги са споделяли една нелепа интерпретация на мултикултурализма като свободно съществуване на обособени светове и идентичности в рамките на една и съща държава без формирането на каквато и да е култура на политическа лоялност към самата нея. Това доведе до самовъзпроизвеждане на тероризъм в доскоро спокойните европейски градове като Париж и Брюксел. Можем да посочим образите на брадясалите американски и израелски офицери, обучаващи джихадисти в Сирия или на европейските младежи с мътен поглед, тръгнали да воюват на страната на терора като символ на това компрометирано разбиране на мултикултурализма. Или на Джон Макейн в прегръдка с лидерите на терора.

Една от важните характеристики на глобалните промени с особена значимост за сигурността във всички нейни аспекти е феодализацията на световната система и на националните общества. В своя статия още от 2005 г. В. Проданов пише за ролята на частните армии във военните операции и изобщо във всякакви акции на глобалния експанзионизъм¹³. Той убедително показва, че неофеодализмът е висш и последен етап на неолибералния капитализъм. Тази тенденция намира израз в това, че децата на бедните стават все по-необразовани, милиарди живеят в гета, никой не може да промени своята позиция в обществото по заслуги и с работа, богатите плащат по-малко данъци и живеят

¹² Проданов, В., 2006, Европейският съюз като регионална „територия на разлома“ – В: XXI век – регионални аспекти на международните отношения, Университетско издателство ВСУ, с.8-35;

¹³ Проданов, В., 2005, Приватизация на сигурността – В: „Политиката за сигурност и отбрана – предизвикателствата на новото хилядолетие“, Девета международна работна среща, с.16-34;

зад огради, а суеверията доминират както през Средновековието. Над 700 частни армии воюват по света в 110 държави с над 5 милиона бойци и годишен оборот около 240 млрд. долара¹⁴. Към това можем да добавим недостъпността на елита, неговата безскрупулност и експанзионистични стремежи.

Днешният несигурен свят е разделен и разбит от сблъсъка на глобалните свръхсили в борбата за завоюване на естествени ресурси, овладяване на търговски пътища и изтласкване на съперниците от техни области. Войните се водят с всички средства – от психологически до сблъсъка на прокси-войници „на терен“. В този свят на манипулация и измама дори изграденият публичен образ на зловещия международен тероризъм изглежда неавтентичен, защото става все по-ясно, че се финансира и подкрепя от големите сили, от техните корпорации и се използва като инструмент за завоюване и плашене.

Една от положителните тенденции, която все пак дава основание за оптимизъм и перспективи пред развитието на държавите е „увеличаването на стабилността на държавите чрез отварянето им навън и умножаването на международните връзки, чрез увеличаването на сътрудничеството с другите държави и институции при решаването на общи проблеми, чрез създаването на мрежови зависимости, чрез успешен контрол над нематериалните фактори в обществото – знанията, човешкия потенциал, здравето“¹⁵. Проблемът обаче опира до голямото глобално разделение между богати и бедни държави, което прави проекти като „обществото на знанието“ или ограничаването на бедността практически нерешими.

В една своя блестяща студия Томас Поге сравнява неолибералните икономисти със средновековните теолози¹⁶. Васил Проданов е близко до него и може да бъде определен като пламенен разобличител на неолибералните митове и илюзии. Той показва, че глобалният капитализъм тотално се разминава с демокрацията и е на път да се раздели окончателно с нея. Националните държави не „отмират“, а се трансформират и запазват своята роля като инструменти на господството на елитите. Борбата на гражданското

¹⁴ Проданов, В., 2016, Неофеодализмът – висш и последен стадии на неолибералния капитализъм – В: <http://bgr.news-front.info/2016/04/21/prof-prodanov-neofeodalizmt-vissh-i-posleden-stadij-na-neoliberalniya-kapitalizm/>;

¹⁵ Проданов, В., 2007, Изменения в системе государственной безопасности – В: сп. Конфликтология, № 4, сс.35

¹⁶ Pogge, T., 2005, Real World Justice – Brock, G., D. Moellendorf (eds.), Current Debates in Global Justice, Springer, p.30;

общество може да възстанови техния авторитет и да ги превърне отново в защитник на общите интереси на гражданите. Заплахите за сигурността имат предимно социален и икономически характер, представляват резултат на експанзионизма на глобалния капитализъм и не са свързани с някакъв „сблъсък на цивилизациите“. В днешния проникнат от политически и медийни манипулации свят на политика на двойни стандарти, измами, чудовищен егоизъм и налагане „правото на силния“ това е важно да се казва. Защото философията е интелектуално оръжие за защита на нашата свобода, за тържество на разума, а не за приспиване с розови сънища за глобална демокрация и свобода.

ЛИТЕРАТУРА

- 1) *Проданов, В.*, 2003, Гражданското общество и глобалният капитализъм, Издателство „Христо Ботев“;
- 2) *Проданов, В.*, 2005, Приватизация на сигурността – В: „Политиката за сигурност и отбрана – предизвикателствата на новото хилядолетие“, Девета международна работна среща, с.16-34;
- 3) *Проданов, В.*, 2006, Европейският съюз като регионална „територия на разлома“ – В: XXI век – регионални аспекти на международните отношения, Университетско издателство ВСУ, с.8-35;
- 4) *Проданов, В.*, 2007, Изменения в системе государственной безопасности – В: сп. Конфликтология, № 4, с.22-36;
- 5) *Проданов, В.*, 2008, Философските дилеми на сигурността – В: Сб. “Политика и национална сигурност”, Доклади от научна конференция, НВУ “В. Левски” и ВТУ “Св. Св. Кирил и Методий”, с. 77-85;
- 6) *Проданов, В.*, 2009, Теоретично въведение към българския преход – В: Проданов, В., А. Тодоров, Й. Аврамов, В. Иванова, Българският парламент и преходът, Сиела, с.7-89;
- 7) *Проданов, В.*, 2016, Неофеодализмът – висш и последен стадии на неолибералния капитализъм – В: <http://bgr.news-front.info/2016/04/21/prof-prodanov-neofeodalizmt-vissh-i-posleden-stadij-na-neoliberalniya-kapitalizm/> [04.10.2016];
- 8) *Fukuyama, Fr.*, 1992, The End of History and the Last Man, Free Press;
- 9) *Fukuyama, Fr.*, 2014, Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy, Farrar, Straus and Giroux;
- 10) *Held, D.*, 2010, Cosmopolitanism: Ideals and Realities, Wiley;
- 11) *Pogge, T.*, 2005, Real World Justice – Brock, G., D. Moellendorf (eds.), Current Debates in Global Justice, Springer, pp.29-53;
- 12) *Prodanov, Vassil*, 2008, The Concept of Security – In: Petrov, V.(ed.), The Philosophy of Security in an Insecure World, Proceedings of XXV Varna International Philosophical School, BAS, pp.11-21.

